

จริยธรรม

คำว่า “จริยธรรม” นี้ เหมือนกับคำสำคัญอื่น ๆ ย่อมจะมีทั้งความหมายอย่างแคบ และความหมายอย่างกว้าง อาทิ คำว่า “การศึกษา” ตามความหมายอย่างแคบ เราพูดได้ว่า “การศึกษาคือ การรอกงาม” แต่ความหมายอย่างกว้างนั้น เรากล่าวว่า “การศึกษา” คือ การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนจะได้รอกงามขึ้นตามความต้องการของตัวเอง และสังคม (personal - social needs) ฉะนั้น คำว่า “จริยธรรม” ตามความหมายอย่างแคบ ย่อมหมายถึง คุณค่า หรือ ค่านิยมบางประเภท เช่น ประเภทศีล และประเภทธรรม เป็นต้น แต่ส่วน “จริยธรรม” ตามความหมายอย่างกว้างนั้น หมายถึง ค่านิยมอย่างอื่น ๆ อีกหลายประการ

ก่อนอื่นขอกล่าวถึงเรื่องค่านิยมเกิดขึ้นได้อย่างไร เสียก่อน แล้วจะได้กล่าวว่า จริยธรรมตามความหมายอย่างกว้างหมายถึงอะไร และจะสร้างจริยธรรมให้แก่ผู้เรียนได้อย่างไร

๑. ค่านิยมเกิดขึ้นได้อย่างไร

ในเรื่องค่านิยมเกิดขึ้นได้อย่างไรนี้ เราอาจพิจารณาได้จาก ความคิดในด้านปรัชญาการศึกษาอย่างหนึ่ง และในด้านพุทธปรัชญา อีกอย่างหนึ่ง

(๑) ในด้านปรัชญาการศึกษา มีความคิดดังต่อไปนี้
 ความประทับใจอย่างลึกซึ้ง → ความต้องการอยากได้
 → ชอบเป็นพิเศษ → ค่านิยม → ทศนคติ → การกระทำในสิ่งทีนิยมนั้น (intense impression → Need → Preference → Value → Attitude → Action)

(๒) ในด้านพุทธปรัชญา (ตัดตอนมาจากปฏิจ-สมุปปาท) คิดดังนี้ :
 ผัสสะ → เวทนา → ตัณหา → อุปาทาน → ภพ → ชาติ

ปรากฏว่า ความคิดทั้งสองประการนี้ คล้ายกันมาก ถึงแม้ว่าจะกล่าวไว้คนละสมัยที่ห่างกันมาก และ

กล่าวไว้ในประเทศที่อยู่ห่างกันประคุดคนละโลก คือ โลกตะวันตก และโลกตะวันออก จึงทำให้น่าประหลาดใจมาก และทำให้เกิดความมั่นใจในความคิดนี้

ถ้าจะพูดให้ละเอียดลงไปก็คงได้ความดังนี้ :

ด้านปรัชญาการศึกษา ความประทับใจอย่างลึกซึ้ง ก่อให้เกิดความอยากได้ ความอยากได้ก่อให้เกิด ความชอบเป็นพิเศษในสิ่งนั้น ความชอบเป็นพิเศษ ก่อให้เกิด ความนิยมในสิ่งนั้น หรือเกิดค่านิยมขึ้น ในแง่ของปรัชญาการศึกษาเชื่อว่า ค่านิยมถ้าอยู่บน ๆ เข้าก็ครั้งตรา จนเป็นทศนคติ ทศนคติ นำไปสู่การกระทำ เพื่อให้ได้สิ่งทีนิยมนั้นมา

ด้านพุทธปรัชญา การได้สัมผัสอย่างลึกซึ้ง ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นสุข ความรู้สึกเป็นสุขก่อให้เกิด ความทะยานอยาก ความทะยานอยาก ก่อให้เกิด อุปาทาน (คือ ไปยึดมั่นในสิ่งนั้นไปนิยมในสิ่งนั้น ก็คือ ค่านิยมนั่นเอง) ค่านิยม ก่อให้เกิดภาวะที่รุ่มร้อนดิ้นรนภายในอย่างหนัก ภาวะรุ่มร้อนภายในก็ผลักดันให้ปรากฏออกมาภายนอกหรือเกิดขึ้นในเชิงการกระทำ

จากทฤษฎีทั้งสองประการนี้ ทำให้เราเห็นชัดว่า ค่านิยมเกิดขึ้นเป็นลำดับมาได้อย่างไร และเป็นที่น่าสังเกตว่า จะต้องเริ่มต้นด้วย ความลึกซึ้ง หรือความประทับใจก่อนเสมอ กระแสความคิดทางปรัชญาจึงจะปรากฏขึ้นจนเกิดเป็นค่านิยม หรือจนเกิดเป็นการยึดมั่นขึ้นนั่นเอง

ถ้าได้ประสบสิ่งใดที่ไม่ลึกซึ้ง ไม่ครึ่งใจพอเพียง เราก็คงจะผ่านไปไม่รู้สึกเป็นสุข และไม่อยากได้ในสิ่งนั้น และไม่เกิดเป็นค่านิยมขึ้นมาได้ จึงเห็นได้ว่า การให้เกิดค่านิยมที่คั่นนี้ไม่ใช่เป็นของที่ง่ายนัก

ดังนั้น ในการสร้างจริยธรรมก็ย่อมจะเป็นเรื่องที่ยากขึ้นอีกหลายเท่า ถ้าเราให้เขาประสบกับข้อห้ามว่า “ไม่ควรเล่นการพนัน เพราะเป็นอบายมุข” ก็ไม่เป็น

ที่ลึกซึ้งอะไร คนอ่านแล้วก็ผ่านไป หรือเราคิดประกาศไว้ทั่ว ๆ ไปว่า “ห้ามสูบบุหรี่” คนก็คงสูบบุหรี่เฉย ไม่สนใจอะไร แต่ถ้าเมื่อเราเริ่มด้วยให้เห็นภาพยนตร์ นายแพทย์กำลังผ่าตัดปอดคนเฒ่าคนแก่คนหนึ่ง ดูน่ากลัวมาก ก็อาจจะเกิดลูกใจ เกรงว่าจะเกิดขึ้นแก่เราเช่นนั้น บ้าง คัดค้านก็อาจจะเบาบางลงไป ค่านิยมในการสูบบุหรี่ก็อาจจะเบาบางไปได้

ในตอนนี้ ขอสรุปว่า ถ้าจะให้เกิดค่านิยม ก็จำเป็นต้องดำเนินตามแนวทางการเกิดขึ้นของค่านิยมหรืออุปาทาน ตามที่อธิบายไว้ข้างต้นนั้น ซึ่งเป็นการพยายามนำเอาพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ใน วิชาศึกษาศาสตร์อีกครั้งหนึ่ง

๒. จริยธรรมหมายถึงอะไร

ค่านิยมนั้น คงมีทั้งค่านิยมที่ไม่เหมาะสม และค่านิยมที่เหมาะสมตามที่สังคมนั้น ๆ ยึดถือกัน หรือกำหนดขึ้นไว้ บางสิ่งบางอย่างอาจเป็นเพียงนิยมกันในเวลาอันสั้นมาก เป็นต้นว่านุ่งกระโปรงสั้นजू หรือ นุ่งกางเกงขาบาน สิ่งเหล่านี้ เป็นเพียงสมัยนิยม (fad) เท่านั้นเอง ไม่ได้ยึดมั่นถือมั่นกันเป็นเวลายาวนาน คือเกิดขึ้นแล้วตั้งอยู่เพียงเดี๋ยวนั้นเท่านั้น แล้วก็ดับไป

ตัวอย่างของค่านิยมที่ไม่เหมาะสม เช่น ต้องได้สินบน, การคอยรับอย่างเดียวไม่ยกยออะไรใคร, นิทานว่าร้ายผู้อื่น ส่วนค่านิยมที่เหมาะสม เช่น เมตตา, ซันติ และการปฏิบัติตามกฎหมายและอื่น ๆ เหล่านี้เป็นค่านิยมที่ดี

โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ค่านิยมอาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ (๑) ประเภทที่พระเจ้ากำหนดหรือพระเจ้า กำหนดให้ (God - Given) เช่น ศีล หรือหัวข้อธรรมะต่าง ๆ

(๒) ประเภทที่สังคมกำหนดขึ้นเอง (Convention) เช่น ประเพณี กฎหมาย วินัย จรรยาบรรณ เป็นต้น ดังนั้น จริยธรรม ก็คือ ค่านิยมทั้ง ๒ ประเภทที่กล่าวมาแล้วนั้น รวมกันนั่นเอง จะเห็นได้ว่า คนที่ถือธรรมะ ก็ย่อมจะต้องยึดถือวินัย กฎหมาย และจรรยาบรรณของอาชีพของตนด้วย จะถือแต่เพียงค่านิยมประเภทใดประเภทหนึ่งหาได้ไม่ หรืออีกนัยหนึ่งก็แปลว่า คนเราจะต้องมีจริยธรรมให้ครบถ้วน เป็นการให้ความหมายอย่างกว้างแก่คำว่า จริยธรรม

คำว่า จริยธรรมนี้ อาจจะยังแบ่งออกได้อีกวิธีหนึ่ง โดยที่มี ๒ ประเภทเหมือนกัน คือ ค่านิยมที่เป็นพื้นฐานในการเป็นพลเมืองดี (Basic values) ประการหนึ่ง และ ค่านิยมประจำวิชาชีพ ของแต่ละวิชาชีพ (professional values) อีกประการหนึ่ง ผู้ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอุดมศึกษาในสาขาวิชาชีพใด ๆ ก็ย่อมจะต้องเรียนรู้ค่านิยมประจำวิชาชีพนั้น ๆ เช่น บุคคลที่จะเป็นนายแพทย์ หรือเป็นครู ก็ย่อมจะต้องยึดมั่นในค่านิยมพื้นฐาน และในขณะที่เดียวกันก็ต้องยึดมั่นในค่านิยมประจำวิชาชีพของคนอีกด้วยจึงจะครบถ้วน

จริยธรรมประเภทใดมีค่านิยมอะไรบ้าง และแบ่งเป็นหมวดหมู่อย่างไร โปรดดูตารางต่อไปนี้:

จริยธรรม ตามความหมายอย่างกว้าง แบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ :-

๑. ค่านิยมพื้นฐาน (Basic Values)	๒. ค่านิยมวิชาชีพ (Professional values)
<p>ก. ศีลธรรม เช่น ไม่ฆ่า ไม่ขโมย ไม่หลอกลวง ไม่กล่าวเท็จ ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่ดื่มสุรายาเมา ฯลฯ</p> <p>ข. คุณธรรม เช่น สัจจะ ทมะ ซันติ จาคะ ทานมัย ศีลมัย กาวนามัย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา, ความยุติธรรม, อริยสัจ, มรรค, ฯลฯ</p> <p>ค. ธรรมเนียมประเพณีที่ดี การทำบุญให้ทาน, ประเพณีวันวิสาขบูชา, การไปคารวะผู้ใหญ่, ฯลฯ</p> <p>ง. กฎหมาย พระราชบัญญัติและกฎเกณฑ์ทั้งปวงที่ควบคุมสังคมให้อยู่ในแนวทางที่ดีของชีวิต ฯลฯ</p>	<p>ก. อุดมการณ์ประจำอาชีพ</p> <p>ข. จรรยาบรรณ ประจำอาชีพ</p> <p>ค. พระราชบัญญัติประจำอาชีพ</p> <p>ง. วินัย ประจำอาชีพ</p>

จริยธรรม
ความป
แก้คน
สิ่งที่ปร
จึงนับว
มาให้เน
ก็เป็น
(Indivi
ศาสตร์
ก้าวหน
เป็นร
คนหนึ่ง
Round
เด็กคน
(Sir G
is as th
(กำลัง
ว่าใจ
รู้สึกปร
ดังเชอ
โดยมี
อี
กรุงโรม
เพลิงง
ข้าศึก
กลางค
จุดไว้ใ
ความซ
แต่ก้าว
นั้น จ
มาตาม
หรือไห

ใน ๒
ผู้เป็น
หัวข้อ

ntion)
ป็นต้น
เภทที่
คนที่
และ
ยงคำ-
ยหนึ่ง
เป็น

อีกวิธี
ที่เป็น
ระการ
ชาติพ
ศึกษา
ะต้อง
ะเป็น
นิยม
นิยม

และ

๓. จะสร้างจริยธรรมให้แก่ผู้เรียนอย่างไร
สิ่งที่ได้กล่าวไว้แล้วในเรื่องต้นว่า คำนิยาม เช่น
จริยธรรม จะเกิดขึ้นในใจของเราได้ก็จะต้องเริ่มด้วย
ความประทับใจอย่างลึกซึ้ง

สิ่งใดสิ่งหนึ่งอาจเป็นที่ประทับใจอย่างลึกซึ้ง
แก่คน ๆ หนึ่ง ก็หาเป็นที่ประทับใจแก่อีกคนหนึ่งไม่
สิ่งที่ประทับใจเด็ก ก็หาประทับใจคนวัยอุดมศึกษาไม่
จึงนับว่าเป็นเรื่องยากอย่างหนึ่งที่จะหาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
มาให้เป็นที่ประทับใจแก่ทุก ๆ คนในเวลาเดียวกัน นี่
ก็เป็นปัญหาเรื่อง “ความแตกต่างระหว่างบุคคล”
(Individual differences) ซึ่งยังแก้ไขไม่ได้ในวิชาศึกษา
ศาสตร์ขณะนี้ แต่ประเทศที่มีวิทยาการคอมพิวเตอร์
ก้าวหน้า ก็กำลังพยายามที่จะแก้ปัญหาอันนี้เป็นอันมาก

แต่เราก็พยายามช่วยเหลือผู้เรียนให้เกิดประทับใจ
เป็นรายตัวเท่าที่จะกระทำได้ ยกตัวอย่างเราให้เด็ก
คนหนึ่งอ่านเรื่อง ‘King Arthur and Knights of the
Round Table’ (พระเจ้าอาเธอร์และอัศวินโต๊ะกลม)
เด็กคนนั้นอ่านมาถึงตอนที่อัศวินชื่อ เซอร์ กาละแฮด
(Sir Galahad) ได้กล่าวสัจจาเอาไว้ว่า ‘My strength
is as the strength of ten, because my heart is pure’
(กำลังของข้าพเจ้าประดุจกำลังของคนสิบคน เพราะ
ว่าใจของข้าพเจ้าบริสุทธิ์) ปรากฏว่าเด็กผู้เรียนคนนั้น
รู้สึกประทับใจเหลือเกิน คิดว่าเราจะต้องมีใจบริสุทธิ์
ดังเซอร์ กาละแฮด ให้จงได้ แล้วก็พยายามคำรณ
โดยมีน้ำใจบริสุทธิ์ตลอดมา

อีกตัวอย่างหนึ่ง สมัยหนึ่งพวกชาวป่าเข้าบุก
กรุงโรม ทหารโรมันออกต่อสู้ และบังเอิญทหารคนหนึ่ง
พลั้งพลาดถูกข้าศึกจับได้ และถูกนำไปพบแม่ทัพ
ข้าศึกเพื่อซักถามความลับทางทหาร ขณะนั้น เป็นเวลา
กลางคืน ในห้องของแม่ทัพข้าศึกมีคบเพลิงดวงใหญ่
จุดไว้โชติช่วง เมื่อถูกซักถามทหารโรมันคนนั้น แสดง
ความซื่อสัตย์สุจริตอย่างยิ่ง ไม่ยอมตอบคำถามใด ๆ
แต่ก้าวไปที่คบเพลิง แล้วเอามือแห่เข้าไปในดวงไฟ
นั้น จนไหมไหมนั้นไหมคบพร้อมทั้งกล่าวว่า ท่านอย่า
มาถามความลับจากเราเลย แม้ไฟจะไหมมือ ไหมแขน
หรือไหมตัวเราจนตายไป เราก็จะไม่บอกความลับของ

ประเทศชาติเด็ดขาด

เด็กผู้อ่านบางคนรู้สึกประทับใจอย่างลึกซึ้ง จนถึง
กับตั้งปณิธานว่าตนเองจะต้องซื่อสัตย์ สุจริต ดังเช่น
ทหารโรมันผู้นั้นโดยตลอดชีวิต เรื่องราวในประวัติศาสตร์
ไทยของเรา เช่น เรื่องพันท้ายนรสิงห์ หรือชาวบ้าน
บางระจัน ก็เป็นที่ประทับใจไม่น้อย อาจเอามาใช้
ได้เป็นอย่างดี

อาจารย์ผู้สอนจริยธรรม คงจะต้องสะสมเรื่องราว
และกิจกรรมที่ประทับใจไว้มากมาย เพื่อใช้ให้เกิดความ
ประทับใจอย่างลึกซึ้งกับเด็กระดับต่างๆ กัน ให้เหมาะสม
เท่าที่จะกระทำได้

สำหรับในระดับอุดมศึกษา หรือผู้ที่มีความรู้แล้ว
ระดับหนึ่งเราจะช่วยสร้างจริยธรรม (เป็นต้นว่า คำ
นิยามพื้นฐาน) ให้แก่เขาได้อย่างไร จะเล่าให้ฟัง
ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น หรือจะเริ่มด้วยการอธิบายเบญจศีล
เบญจธรรม เสียทีเดียว ก็เกรงว่า น่าจะได้ผลน้อย เพราะ
คงจะไม่เป็นที่ประทับใจเป็นแน่ เราคงจะต้องช่วยหา
เรื่องราวจากสิ่งแวดล้อมในระดับสูงขึ้นไปอีก

ปัญหาจึงมีอยู่ว่าจะเริ่มต้นอย่างไร เมื่อรำลึกถึง
ปรัชญาการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้แล้ว ก็ตกลงใจว่า
จะต้องตั้งต้นด้วยสถานการณ์ที่เป็นปัญหา (Learning
starts with a problematic situation) และจะต้อง
เป็นปัญหาที่ประทับใจของผู้เรียนที่มีความรู้ อีกด้วย
จึงได้เริ่มต้นโดยการยกคำถามขึ้นว่า “คนคืออะไร” ถ้า
คำถามนี้ประทับใจจริง กระบวนการความคิดก็มักจะเคลื่อน
ไปตามระบบของมัน คือ เริ่มตั้งแต่นั้น ไปจนถึงคำนิยาม
ไปจนถึงการกระทำ จนเกิดการเรียนรู้ขึ้นได้

เมื่อยกปัญหาขึ้นเช่นนั้นแล้ว ก็ให้หนังสือไปอ่าน
หาความรู้เอาเองเพื่อมาถกแถลงกันในคราวหน้า

เมื่อถึงคราวหน้า ปรากฏว่า มีผู้แสดงความคิด
กันมากมาย บางคนคิดเรื่องคนคืออะไร ในแง่วิวัฒนาการ
(evolution) บางคนคิดหนักไปทางชีววิทยา (Biology)
บางคนก็คิดไปในทางศาสนา ก็ตามใจสุดแล้วแต่จะคิด
แต่ขอให้ไปคิดต่อไปอีกให้ครบระบบของปัญหา กล่าวคือ
จะต้องพยายามตอบปัญหาต่อไปนี้ คือ :

- คนคืออะไร

- ปัญหาของคณมื่ออะไร
- สาเหตุของปัญหานั้นคืออะไร
- มีทฤษฎีในการแก้ปัญหานั้น ๆ อย่างไร
- ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ตามนัยของทฤษฎีนั้นมีอะไรบ้าง

รวมทั้งหมดเป็น ๕ ปัญหาด้วยกัน ซึ่งเป็นการคิดให้ครบระบบ ให้เวลาไปคิดหรือไปอ่านมาเป็นเวลา ๒ อาทิตย์ แล้วเอาความคิดหรือความรู้ที่ได้มานั้น มาแสดงแก่กันและกัน ปรากฏว่าหลายคนไม่อาจคิดให้ครบทั้งระบบได้ บางคนก็คิดได้บ้างไม่มากนักและสนใจอยากจะรู้

เมื่อเกิดสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเช่นนี้ ก็เป็นโอกาสที่จะบรรยายให้ประทับใจได้ ซึ่งหวังว่าเมื่อผู้เรียนได้ฟังคำอธิบายแล้ว ก็จะเกิดความซึ้งใจและอื่น ๆ ขึ้นตามลำดับไป จนถึงขั้นยึดมั่นถือมั่น คือ เกิดเป็นค่านิยมในทางจริยธรรมขึ้นได้

คำบรรยายนั้นคงยืดยาวมาก แต่พูดสั้น ๆ ณ ที่นี้ ก็คือ :

๑. คนคืออะไร คนได้แก่ขั้นที่ ๕
๒. ปัญหาของคณมื่ออะไร ปัญหามี ๓ ระดับ คือระดับเกี่ยวกับตนเองโดยตรง, ระดับเกี่ยวกับที่ตนต้องอาศัยอยู่ในสังคม, และระดับอุตรภาพ (Transcendental)
๓. สาเหตุของปัญหาเหล่านั้น ได้แก่ คณหา, อนิจจัง, อวิชชา, ฯลฯ
๔. มีทฤษฎีในการแก้ปัญหานั้น ๆ อย่างไร ได้แก่ ปฏิจจนมูบบาท
๕. ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ตามนัยของทฤษฎีนั้น ได้แก่ มรรคมีองค์ ๘ (ศีล สมาธิ ปัญญา)

ผู้เรียนที่รู้สึกประทับใจในคำอธิบาย ก็ย่อมไปชวนชววย และไปอ่านหนังสือต่าง ๆ ตามในบัญชีหนังสือที่จัดให้เขา เป็นที่แน่ใจได้ว่า ได้เกิด จริยธรรมระดับต่าง ๆ ขึ้นในใจของผู้เรียนเหล่านั้นบ้างแล้ว ซึ่งเขาจะได้นำไปสู่การปฏิบัติคนที่ดีต่อไป

ตัวอย่างที่ยกมาอธิบายดังกล่าวแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องของความลึกซึ้งโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ใจความของคำถามแต่ละข้อที่ยกขึ้นมาถามนั้น ประกอบกันเป็นโครงสร้างที่น่าประทับใจ และมีความลึกซึ้งเป็นอย่างยิ่ง

อนึ่ง คำตอบของคำถามทั้ง ๕ ข้อนั้น ปรากฏว่าเมื่อร่วมกันเข้าแล้ว ก็เป็นปรัชญาที่เต็มไปด้วยเหตุผล น่าเลื่อมใส จะทำให้ผู้เรียนหันมาสนใจเรื่องจริยธรรมมากขึ้น

แต่แน่นอน สิ่งที่น่าประทับใจหรือซึ่งใจของคนกลุ่มหนึ่ง อาจจะหาประทับใจหรือซึ่งใจของคนกลุ่มอื่นไม่ นี่ก็เป็นปัญหาที่หนักหน่วงของอาจารย์ผู้สอนจริยธรรม ซึ่งจำเป็นจะต้องเลือกสรรเนื้อหาที่ลึกซึ้งไว้ใช้หลาย ๆ อย่าง และเลือกสรรวิธีการสอนอื่น ๆ ไว้หลายประการเช่นกัน ต้องคอยสะสมเอาไว้เรื่อย ๆ ไป ทั้งนี้ ความหลักใหญ่ที่ว่าต้องเริ่มด้วยสิ่งที่ซึ่งใจก่อนแล้วสิ่งนั้นก็ไหลไปตามกระแสของความคิด จนถึงขั้นเป็นค่านิยม และต่อไปจนถึงขั้นการกระทำ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในเรื่องค่านิยมเกิดขึ้นได้อย่างไร

ในการสอนจริยธรรมนั้น คงต้องสอนสอดแทรกเข้าไปในวิชาต่าง ๆ ที่เรียนอยู่ประจำวัน ประการหนึ่งและสถานศึกษาจัดโครงการสอนจริยธรรมเป็นพิเศษ อีกประการหนึ่ง กล่าวคือต้องทำทั้งสองประการ จึงจะได้ผลดี

สารوخ บัศวรี

ป
นั้มนาน
ของคณ
(social
และภูมิ
อดีตนั้น
การศึกษา
ข้อสาร
สหรัฐ
ยุคที่มีก
และมีก
ของปริ
พิจารณา
จึงได้เก
ค
การศึกษา
the adv
ปี ค.ศ.
แนวสา
และผู้
(William
(Frede
เอช.ฮอ
๘
ส
คือ เกิด
และคว
มิได้เกิด
เท่าไม่มี
เวลาในค
ผู้ใดจะ
มาได้จา

ปรัชญาการศึกษาตามแนวสาร์ตานิยม

ปรัชญาการศึกษาตามแนวสาร์ตานิยม (Essentialism) นี้มีมานานแล้ว โดยสังคมต่าง ๆ ทั่วโลกต่างก็จัดการศึกษาของคนในแนวทางที่ให้การศึกษาทำหน้าที่สังคมประภค (socialization) กล่าวคือ ถ่ายทอดค่านิยม ประเพณี และภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่าให้แก่คนรุ่นใหม่ แต่ในอดีตนั้นไม่มีการเรียกชื่อลักษณะความเชื่อเกี่ยวกับการศึกษาเช่นนี้ว่าเป็นสาร์ตานิยมหรือใด ๆ ทั้งสิ้น ชื่อสาร์ตานิยมนี้เริ่มมีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายในสหรัฐอเมริกาเมื่อประมาณ ค.ศ. ๑๙๓๐ กว่า ๆ ซึ่งเป็นยุคที่มีการค้นคว้าในเรื่องปรัชญาการศึกษาเป็นอย่างมาก และมีการรวมกลุ่มนักคิดและปัญญาชนเสนอ รูปแบบของปรัชญาการศึกษาต่าง ๆ ออกมาให้สาธารณชน พิจารณาและถกแถลง ปรัชญาการศึกษาตามแนวสาร์ตานิยม จึงได้เกิดขึ้นอย่างเป็นทางการในยุคนี้ และได้มีการจัดตั้ง “คณะกรรมการสาร์ตานิยมเพื่อความก้าวหน้าของการศึกษาอเมริกัน (The essentialist committee for the advancement of American education) ขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๓๘ จึงอาจถือได้ว่า ปรัชญาการศึกษาตามแนวสาร์ตานิยม “เกิด” อย่างเป็นทางการตั้งแต่นั้นมา และผู้ที่เป็ผู้นำของกลุ่มนี้ก็ได้แก่ วิลเลียม ซี. แบกเลย์ (William C. Bagley, 1874 – 1946) เฟรดเดริก เอส. บรีด (Frederick S. Breed, 1876 – 1952) และเฮอริแมน เอช. ฮอร์น (Herman H. Horn, 1874 – 1946) เป็นต้น

๑. แนวคิดทางปรัชญา

สาร์ตานิยมเชื่อว่าโดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ไม่ได้เกิดมาพร้อมกับข้อบกพร่องต่าง ๆ เช่น ความโลภ และความริษยา เป็นต้น ความเลวร้ายต่าง ๆ ในสังคม มิได้เกิดมาจากการจัดระเบียบทางสังคมไม่ดีหรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของมนุษย์ แต่เกิดมาจากธรรมชาติที่เลวในตัวมนุษย์เอง สังคมเกิดจากข้อดกลงของมนุษยชาติ ผู้ใดจะมาทำลายมิได้ มนุษย์ในยุคปัจจุบันเจริญรุ่งเรือง มาได้จากผลงานของมนุษย์รุ่นก่อน ๆ เรามีอารยธรรม

ที่สูงส่งก็เพราะมนุษย์รุ่นก่อน ๆ ได้สร้างรากฐานของความเจริญให้เราเอาไว้ เราจึงไม่ล้มความจริงข้อนี้ และปฏิบัติตามข้อดกลงของมนุษยชาติดังกล่าวนั้น รวมทั้งต้องมีความกตัญญูรู้คุณต่อดีด โดยการสนับสนุนและชำระรักษาระเบียบและประเพณีที่ดีงามของสังคม การเปลี่ยนแปลงแบบดอนรากดอนโคนเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา และผิดข้อดกลงของมนุษยชาติ ข้อดกลงนี้ มิใช่มีเพียงแต่ระหว่างมนุษย์ในอดีตกับมนุษย์ในปัจจุบันเท่านั้น แต่รวมไปถึงอนาคตด้วย ดังนั้นมนุษย์จะต้องปฏิบัติตามข้อดกลงนี้อย่างเคร่งครัด สังคมทุกสังคม ที่ผ่านมียืนหยัดอยู่ได้ก็เพราะสมาชิกในสังคมมีความเคารพต่อระเบียบประเพณี ซึ่งสร้างวินัยให้กับสังคม และช่วยระงับธรรมชาติที่ไม่ดีของมนุษย์

มนุษย์ทุกคนมีสิทธิตามธรรมชาติและดำเนินชีวิตตามกฎหมายของธรรมชาติ ทุกคนมีสิทธิที่จะอยู่อย่างเสรีและยุติธรรม ผู้ใดจะละเมิดสิทธิตามธรรมชาติของบุคคล เช่นว่าไม่มีได้ แต่เมื่อมีสิทธิก็ต้องมีหน้าที่ด้วย สาร์ตานิยมชี้ให้เห็นว่าปัญหาทั้งหลายในสังคม เช่น การทำผิดของเยาวชน การขาดระเบียบวินัย และการไม่รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม ล้วนมีสาเหตุสำคัญมาจากการที่สถาบันการศึกษาไม่สอนให้ผู้เรียนรู้จักหน้าที่ต่อสังคม โรงเรียนสอนแต่สิทธิและเสรีภาพ โดยมองข้ามอีกด้านหนึ่งไปคือ หน้าที่ของบุคคล

สาร์ตานิยมเชื่อว่าสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกนี้มี ความเป็นจริงตามธรรมชาติอยู่ในตัวของมันเองและดำเนินไปตามกฎเกณฑ์ทางธรรมชาติและทางวิทยาศาสตร์ ที่สามารถค้นพบและพิสูจน์ได้ มนุษย์จึงต้องพยายามศึกษาและทำความเข้าใจกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของธรรมชาติ เมื่อเข้าใจแล้วก็จัดระเบียบสถาบันและวิถีชีวิตไปตามนั้น ชีวิตก็จะผาสุก เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่ามนุษย์ไม่ได้เป็นผู้บงการความเป็นจริงของโลก แต่ความเป็นจริงของโลกเป็นผู้บงการวิถีชีวิตของมนุษย์ ความคิดต่าง ๆ จะถูกต้อง เมื่อสอดคล้องกับความเป็นจริงตามธรรมชาติ

ยอมไป
บัญญัติ
พิธีกรรม
ล้วน ซึ่ง

จะเห็น
เฉพาะ
มาตาม
และมี

กกว่า
เหตุผล
ธรรม

องคน
เนกลุ่ม
ผู้สอน
ซึ่งไว้

ๆ ไว้

ๆ ไป

ใจก่อน
จนถึง

า ดังที่

ร

ลแทรก
ารหนึ่ง

พิเศษ

าร จึง

บัวศรี

การจะพิสูจน์ว่าความคิดใดดีหรือถูกต้องนั้น ต้องใช้ เวลาทดสอบและทดลองในประสบการณ์จริงของสังคม ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงในสังคมจะต้องเป็นไปอย่างช้าๆ และระมัดระวัง

ความเป็นจริงของโลกนี้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความคิด หรือจิตมนุษย์แต่เป็นอิสระอยู่ตามลำพังของมันเอง จิตมนุษย์จะรับรู้ถึงความคงอยู่ของมันหรือไม่ ก็ไม่ สำคัญเพราะมันมีอยู่ด้วยตัวของมันเองก่อนแล้ว มนุษย์ มารู้จักส่วนต่าง ๆ ของความเป็นจริงทีหลัง วิธีการที่ มนุษย์ได้มาซึ่งความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับธรรมชาติและ เป้าหมายอันลึกซึ้งของโลกนี้ ก็คือ ใช้ปัญญาความคิด ไตร่ตรองจัดระเบียบข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มาจากประสบการณ์เข้าด้วยกัน มนุษย์มีความสามารถที่จะทำสิ่งนี้ ได้ดี เพราะมนุษย์เป็น "สัตว์ที่มีปัญญา" (man is a rational animal) มาแต่กำเนิด ดังที่อริสโตเติลได้กล่าวไว้ กระบวนการที่ได้มาซึ่งความรู้ของมนุษย์จึงเป็นเสมือน สะพานที่เชื่อมระหว่างความเป็นจริง ซึ่งมีอยู่โดยอิสระ กับตัวมนุษย์ เพราะฉะนั้นสารัตถนิมจึงเชื่อว่าความรู้ ที่ตายตัวแน่นอนไม่มีจริง ความเป็นสากลและเป็นที่ยิ่ง แสงสว่างของมนุษย์

๒. แนวคิดทางการศึกษา

สารัตถนิมถามตนเองว่า "อะไรคือสิ่งที่ เป็น สารัตถะของการศึกษา" (what is the essence of education?) และคำตอบที่เขาได้ก็คือ ประสบการณ์ที่ ผ่านการทดลอง หรือทดสอบมาแล้วนานปี รวมทั้งค่านิยมและสถาบันที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้โดยประเพณีด้วย เพราะฉะนั้นปรัชญาการศึกษาจึงให้ความสนใจและความสำคัญต่อสิ่งที่ เป็นแก่น หรือสาระสำคัญทั้งหลาย อันเป็นแกนกลาง (common core) ที่แต่ละสังคมจะขาด เสียมิได้

จุดมุ่งหมายหลักของการศึกษาก็คือ การถ่ายทอด มรดกทางปัญญาและสังคม ซึ่งสิ่งนี้คือ สารัตถะของ การศึกษานั้นเอง เพราะเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับมนุษย์ และสังคม สำหรับจุดมุ่งหมายรองลงมาก็คือ การพัฒนา สติปัญญาและวินัยของมนุษย์ให้เป็นผู้ที่มีความเฉลียว

ฉลาด และมีความประพฤติดีงาม สิ่งสำคัญของกระบวนการทางการศึกษาก็คือ การผสมผสานหรือบูรณาการ เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่คัดเลือกสรรแล้ว การทำให้เด็กไป โรงเรียนก็เพื่อให้มีโอกาสได้รู้จักโลกตามสภาวะที่ แท้จริง ไม่ใช่โลกตามความต้องการ หรืออคติส่วนตัว ของใคร โรงเรียนจะปล่อยให้เด็กบูรณาการเนื้อหาของ ความรู้ที่เล่าเรียนมาตามใจชอบมิได้ ความรู้ที่จะให้แก่ เด็กนั้นจะต้องได้รับการเรียบเรียงหรือจัดลำดับความ สำคัญไว้แล้วเป็นอย่างดี

สารัตถนิมเน้นเรื่องมาตรฐานของการศึกษา เพราะฉะนั้นโรงเรียนจะต้องเคร่งในระเบียบวินัย การศึกษาไม่ใช่การเล่นหรือการทดลองอย่างพร่ำเพรื่อ ตามใจเด็ก แต่การศึกษามีจุดมุ่งหมายที่จะต้องทำให้ สำเร็จ และโรงเรียนก็มีภารกิจที่จะต้องกระทำ ภารกิจ ที่ว่านี้ก็คือ การจัดการให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของ การศึกษาที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การที่โรงเรียนมุ่งทำ หลาย ๆ อย่างพร้อมกัน ทำให้โรงเรียนไม่สามารถทำ ทุกอย่างได้ดี แล้วในที่สุดผลเสียก็ตกอยู่กับผู้เรียน คือ เขวachsen ของชาติ สารัตถนิมจึงเน้นเรื่องการกระทำ ตามหน้าที่ของบุคคลและสถาบัน คือ ถ้าครู ผู้เรียน โรงเรียน และรัฐบาล ต่างก็รู้หน้าที่และกระทำตามหน้าที่ ของตนแล้ว ความสงบสุขและความเจริญก้าวหน้าก็ จะบังเกิดแก่สังคม

นักสารัตถนิมเชื่อว่า ความรู้อันเป็นสารัตถะ สำหรับมนุษย์นั้นเป็นสิ่งคงที่และเป็นสากล ดังนั้น ความรู้จึงเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดสู่กันได้ ไม่จำเป็นต้อง ขึ้นอยู่กับการทดลองหรือประสบการณ์เสมอไป การ จัดหลักสูตรอย่างมีระเบียบแบบแผนจะช่วยเพิ่มประ สติภาพในการเรียนการสอน วิชาที่เป็นทักษะพื้นฐาน เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ตรรกศาสตร์ ภาษาและ วรรณคดี ต้องบรรจุไว้ในหลักสูตร และการสอนวิชา เหล่านี้จะต้องบูรณาการเข้าด้วยกันเพื่อช่วยเพิ่มทักษะ ในการอ่าน การเขียน การคิด และจินตนาการในตัว ผู้เรียน กล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า สารัตถนิมจัดหลักสูตร แบบยึดเนื้อหาวิชาเป็นศูนย์กลาง (subject matter - centered curriculum) เด็กในแต่ละระดับชั้นจะต้อง

ผ่านการ
จึงจะให้
เด็กอาจ
พื้นฐาน
สำคัญ
สารัตถะ
ท
การถ่าย
อย่างมา
กิจกรรม
วิชาเป็น
เสียอีก
และควา
ให้เด็กไป
อาศัยค
เล่าเรียน
ธ
ที่ต้อง
ออกมา
ควรเป็น
เมื่อมีโอ
เพื่อควา
ให้รู้จัก
ก
เชิงปฏิบัติ
วิชามีส
เพียงคว
ที่ลึกซึ้ง
ก็ได้ แต่
มีระเบียบ
ความเข้
บรรดา
ต่อต้าน
ปราศจา
ในตัวเจ้า
แสวงห

รวบรว
ณาการ
เด็กไป
าวะที่
่วนตัว
หาของ
ให้แก่
ความ
ศึกษา
การ-
าหรือ
งทำให้
การกิจ
าของ
มุ่งทำ
รดทำ
เน คือ
ระทำ
ผู้เรียน
หน้าที่
หน้าที่
รจัด
ดังนั้น
คือ-
การ-
ประ-
พื้นฐาน
ษาและ
นวิชา
ทักษะ
ในตัว
ักสูตร
ter-
ะต้อง

ผ่านการทดสอบวิชาพื้นฐานที่จำเป็นจะต้องรู้เสียก่อน จึงจะให้ขึ้นไปเรียนในชั้นที่สูงถัดไปได้ วิชาอื่น ๆ ที่เด็กอาจเรียนด้วยนั้นมีความสำคัญรองลงมาจากวิชาพื้นฐานเหล่านี้ ดังนั้นครูจะต้องเน้นให้เด็กเห็นความสำคัญของวิชาที่เป็นพื้นฐาน หรือเป็นส่วนหนึ่งของสารัตถะของการศึกษานั้นเอง

ทางด้านกรเรียนการสอนนั้น สารัตถนิยมเน้นการถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรม ครูจึงเป็นผู้มีบทบาทอย่างมากในการเรียนรู้ของนักเรียน ครูต้องเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมทางการเรียนรู้ของเด็ก ทักษะของครูและเนื้อหาวิชาเป็นสิ่งที่สำคัญมาก สำคัญกว่าความสนใจของเด็กเสียอีก สารัตถนิยมเล็งเห็นความสำคัญของความสนใจและความถนัดของเด็กแต่ละคนเหมือนกัน แต่จะปล่อยให้เด็กไขว่คว้าหาความรู้เองตามลำพังไม่ได้ ครูจะต้องอาศัยความชำนาญและทักษะที่เหนือกว่าชักนำให้เด็กเล่าเรียนในสิ่งที่เป็ประโยชน์

ธรรมชาติของความรู้ที่แท้จริงนั้นเป็นนามธรรมที่ต้องอาศัยความคิด ความเข้าใจ ไม่ใช่สิ่งที่ยกแยะออกมาเป็นชิ้น ๆ ทางรูปธรรมได้ ดังนั้นวิธีสอนที่ดีจึงควรเป็นการบรรยายเพื่อถ่ายทอดข้อเท็จจริงและค่านิยม เมื่อมีโอกาสก็ให้มีการอภิปรายเรื่องเนื้อหาวิชาที่เรียน เพื่อความกระจ่างได้อย่างเต็มที่ และเป็นการฝึกผู้เรียนให้รู้จักการใช้ความคิดไปด้วย

การเรียนเป็นงานหนักซึ่งไม่สามารถมุ่งหวังผลเชิงปฏิบัติเฉพาะหน้าได้ จริงอยู่ความสนใจในเนื้อหาวิชามีส่วนช่วยให้อยากเรียนรู้แต่ลักษณะเช่นนี้เป็นเพียงความสนใจในขั้นต้นเท่านั้น ในขั้นสูงและในเรื่องที่ลึกซึ้งหรือมีความยากขึ้น ผู้เรียนอาจจะไม่สนใจเรียนรู้อีกก็ได้ แต่ถ้าได้ใช้ความพยายาม ความอดทน และความมีระเบียบวินัยศึกษาอย่างสม่ำเสมอ ในไม่ช้าก็จะบังเกิดความเข้าใจ และความสนใจ สารัตถนิยมกล่าวว่า ในบรรดาสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย มนุษย์เท่านั้นที่สามารถต่อต้านแรงผลักดันภายในตัวเอง ไม่ให้ทำอะไรโดยปราศจากความยั้งคิด ถ้าเราไม่พัฒนาความสามารถนี้ในตัวเด็ก เราก็จะมุ่งหน้าให้เด็กมีวินัยในตัวเองที่จะแสวงหาสิ่งที่มีประโยชน์มิได้ เด็กส่วนมากจะควบคุม

ตนเองได้ เมื่ออยู่ภายใต้ระเบียบวินัยที่ครูกำหนดให้ เพราะฉะนั้นครูจึงต้องควบคุมชั้นเรียนให้อยู่ในระเบียบ หากจำเป็นจะต้องลงโทษก็ไม่ควรลังเลใจ คราบไคที่การลงโทษนั้นเหมาะสมกับลักษณะความผิดของเด็ก

๓. สรุป

สารัตถนิยมต้องการให้ผู้เรียนรู้จักใช้ปัญญาในการเผชิญกับปัญหาในโลกที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอนี้ และความรู้ที่จะช่วยเสริมสร้างปัญญาของมนุษย์ก็ควรเป็นความรู้ที่ได้ผ่านการทดลองทดสอบมาแล้วว่ามีประโยชน์ ความรู้ที่ว่านี้จะสอนให้ผู้เรียนทำชีวิตของคนให้มีคุณค่า มีความหมาย สอนให้รู้ว่าการศึกษาคือ งานหนัก ชีวิตที่ดีได้มาจากความมานะพยายาม ไม่ใช่ผู้อื่นหยิบยื่นให้ จุดหมายของการศึกษาไม่ใช่การปรับตัวให้เข้ากับชีวิตสมัยใหม่ แต่เป็นการใช้ปัญญาความคิด ปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่สูงกว่ำนั่นตลอดจนระเบียบประเพณี บรรทัดฐาน และความมีวินัย ครูจะต้องสอนให้ผู้เรียนได้ตระหนักว่าโลกที่แท้จริงเป็นอิสระจากตัวเขา ไม่ได้ขึ้นอยู่กับจิตหรือความสนใจของเขา มนุษย์จะเป็นคนดีได้ก็ด้วยการเอาชนะตัณหาและแรงผลักดันภายในตนเอง ถ้าครูเข้าใจธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์แล้ว ครูก็จะออกระเบียบวินัยมาบังคับผู้เรียนจนกระทั่งแน่ใจว่า ผู้เรียนมีวินัยในตัวเอง และเข้าใจถึงเหตุผลที่ต้องใช้ระเบียบวินัยกับเขาในตอนต้น ครูก็จะเลิกบังคับผู้เรียน เพราะฉะนั้นสารัตถนิยมไม่ต้องการให้ระเบียบวินัยเป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมของผู้เรียนตลอดไป

ลักษณะของปรัชญาการศึกษาตามแนวสารัตถนิยมนี้คล้ายคลึงกับลักษณะการปฏิบัติของการศึกษา ในประเทศไทยในช่วงเวลาก่อนที่จะมีแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๒๐ คือ เน้นเนื้อหาวิชาเป็นหลัก และครูมีบทบาทสูงในการเรียนรู้ของเด็ก แต่เนื่องจากการศึกษาไทยที่จัดอยู่ในช่วงเวลาดังกล่าวมิได้สะท้อนลักษณะความคิดของสารัตถนิยมทั้งหมด แต่ให้ความสำคัญและความสนใจในบางส่วนมากเกินไปจนเสียความสมดุลของการศึกษา จนในที่สุดจึงต้องเปลี่ยนระบบ

การจัดการศึกษาใหม่ ทั้ง ๆ ที่แท้จริงแล้วแนวคิดของ
 สาร์ตตันนิยม หากพิจารณาอย่างละเอียดและรอบคอบ

จะเห็นว่ามีความประเด็นที่น่าสนใจ ควรแก่การพิจารณา
 มากทีเดียว

ศักดิ์ ประสงค์ประทานพร

บรรณานุกรม

- Bagley, William C. Education and Emergent Man. New York: Ronald Press Co.
 1934.
- Beck, Clive. Educational Philosophy and Theory : An Introduction. Boston:
 Little, Brown & Co., 1974.
- Kneller, George F. Introduction to the Philosophy of Education. 2nd ed.
 New York: John Wiley & Sons, 1971.
- Power, Edward J. Philosophy of Education : Studies in Philosophies,
 Schooling, and Educational Policies. Englewood Cliffs, N.J.:
 Prentice-Hall, Inc., 1982.

ก.
 (axiolog
 บุคคลที่มี
 และครุต์
 กำหนดค
 ซึ่งเป็นภ
 (educati
 ด้าน เช่า
 (policy)
 การประเ
 บรรจุไว้
 สำหรับก
 รายวิชาต์
 การศึกษ
 พื้นฐาน
 แล้วยังง
 ศึกษาอีก
 วิทยามีก
 ความห

คำ
 ธรรมชาติ
 ความหมา
 ที่มีรากศ
 ตรงกับค
 (แปลว่า
 คำภาษาอ
 เกี่ยวข้อง
 จึงหมาย
 คำ
 'value' ใน